

Pesniška angažiranost v zgodovini

S pričujočo številko skuša tudi uredništvo Sodobnosti zabeležiti tridesetletnico osvoboditve. Trideset let v življenju mlade družbe in zrelega naroda pomeni zaokroženo obdobje, ko se kronika umika zgodovini, obdobje, ko bi že tudi bilo mogoče dajati zaokrožene ocene o doseženem, hkrati pa tudi kritično spregovoriti o načrtovanem, a ne realiziranem. Tudi na kulturnem področju bi bilo mogoče izreči tako sodbo ali zapisati tehtno besedo o nenehnem približevanju in izmikanju dveh svetov iste eksistence: sanjanega in storjenega. Tudi na področju umetnosti. Literature morda še najprej in najlaže, saj je najbrž med vsemi umetnostmi še najbolj razvidna — morda zaradi tradicije in vzgoje — in v tem povojnem obdobju najbolj raziskana.

Pa vendar nič tega nismo mogli niti poskušali storiti. Širok razmah in vse večja notranja intenziteta priprav za proslavitev tridesetletnice očitno šele prav prebujata v nas to zavest, da so namreč ta tri desetletja slovenske in jugoslovanske socialistične družbe kot naravni, pa tudi načrtovani nasledek narodnoosvobodilne vojne in revolucije dokončna podoba nečesa, kar smo pravzaprav mi sami in naše delo v tem času.

Že v življenju posameznika je trideset let dovolj dolga doba, da pokažeš, kaj si, da empirično preveriš svojo ustvarjalno energijo, pa tudi, da razkriješ, sebi in drugim, svojo ustvarjalno nemoč, ali — pravičneje merjeno — trideset let je doba, ko se posameznik kot družba pokažeta v realni razsežnosti svojih zmogljivosti.

In teh trideset let je predvsem to: realna podoba tega, kar smo, in vse manj tistega, kar bi radi bili. Tudi na kulturnem področju smo načrtovali daljšo pot, kot smo jo prehodili, zrl v večje globine, kot smo se vanje spuščali, pa vendar: slovenska kultura tega časa je kljub številnim mizerijam, občasnim pubertetnim samovšečnostim, prestižnemu preveličevanju in zaničanju znotraj sebe same, dovolj trdno drevo življenja s koreninami in krošnjo, senco in sadeži, obseg in trdnost ustvarjenega v slovenski kulturi sta v teh treh povojnih desetletjih dovolj pomembna, da ji zgodovina našega naroda in družbe ne more odreči ustreznega poglobljaja.

Tudi slovenska kultura — pa ne zaradi kakšne svoje mesijanske vloge — je v marsičem pripomogla, da je danes, trideset let po osvoboditvi, naša zavest o sebi kot narodu trdnejša kot kdajkoli v preteklosti, pa ne zaradi česar koli iracionalnega v tej zavesti, kot se je v naši narodni eksistenci večkrat dogajalo, ko se je slovenstvo (zaradi političnih in socialnih razmer) ponujalo zavesti naših prednikov in še tudi naši mladosti skoraj kot moralna kategorija, kot neka posebna etika. Sedanja zavest o narodu in družbi raste in živi vse bolj izključno iz dela, iz moči in prepričljivosti ustvarjalnega navdiha, iz vsakodnevnih, prepričljivo povezanih rezultatov takšne ustvarjalnosti v nenehnem soočenju z Jugoslavijo in svetom. Tudi takrat, ko je takšno soočenje boleče, ki pa ga sprejemamo kot iztreznitveni korektiv v

občasnih recidivah samovšečne zagledanosti v našo majhnost, ki da je posebnost in svetinja.

Povojna slovenska kultura, v mislih imam pravzaprav predvsem slovensko umetnost v tem času, je bila in ostaja — zdaj to lahko že zanesljivo trdimo — v svojem glavnem, vrednejšem toku družbeno in narodno osveščajoča, saj neprestano in ne brez uspeha premaguje nostalgijo in sentiment, ki tako rada zamegljujeta vsakršen pogled, zgodovinski in osebni, ter se nam odkriva v presojo in ponuja v uporabo kot čisto, z drugotnimi atributi vse manj obremenjeno kreativno dejanje. Kot tisto delo torej, ki je maksimalni rezultat človekove ustvarjalnosti in prav kot delo tako ali drugače uporabno, pa tudi, že s svojo navzočnostjo, ustvarjalna pobuda za nadaljnje delo.

V nemoči — predvsem ekonomski — da bi ob praznovanju tridesetletnice osvoboditve, ki je priložnost in možnost za trdnjšo oceno in »pisanje zgodovine«, kritično ovrednotili slovensko kulturo povojnega obdobja, ali vsaj literaturo v njenem okviru, smo pač morali ostati — kar pa je navsezadnje ena temeljnih nalog revije — pri spontanem zapisu tega časa: pri osebнем, umetniškem in kritičnem pričevanju pesnikov. Za sodelovanje smo zaprosili tri slovenske pesnike, katerih ustvarjalnost je najtesneje povezana z našo narodnoosvobodilno vojno in revolucijo, hkrati pa se s svojo pesniško besedo aktivno odzivajo tudi našemu času; zaprosili smo jih, naj za to priložnost izberejo po eno pesem iz časa NOB, eno iz povojnega obdobja, obe pa z vidika angažiranosti v zgodovini.

In ker smo želeli — kar je tudi v naravi same slovenske lirike tega časa — vpeti slovensko angažirano pesem v podobna prizadevanja pri drugih jugoslovanskih narodih, smo za sodelovanje zaprosili tudi nekatere vidnejše pesnike iz drugih republik — tudi z vidika pesniške angažiranosti v zgodovini. Omejili smo se na dokaj ozek krog v prepričanju, da je v poeziji reprezentativnost v kvaliteti ustvarjalcev, ne pa v njihovem številu. Z dvema pesnikom (s Kosova in iz Vojvodine), ki smo ju predvideli v tem izboru, žal nismo prišli v stik; v osebni stik tudi nismo mogli priti z Oskarjem Davičem, vendar si je v tem primeru urednik privoščil to svoboščino, da je sam izbral dve njegovi značilni pesmi in ustrezno kritično razmišljanje o angažirani poeziji, opirajoč se pri tem na svoje dolgoletno osebno prijateljstvo s pesnikom, na poznavanje njegove lirike, na številne pogovore o poeziji in angažiranosti, predvsem pa na dejstvo, da Oskarja Daviča preprosto ni mogoče prezreti pri kakršnemkoli izboru ali predstavitvi revolucionarne in angažirane poezije v Jugoslaviji. Uredništvo z zadovoljstvom objavlja ob tej »pesniški anketi« še razpravo na temo angažiranosti v umetnosti hrvaškega esejista in kritika Predraga Matvejevića ter prozi s partizansko tematiko Vitomila Zupana in Roka Ariha.

Urednik